

OPERA SERIA

Metastasio

Η opera seria (σοβαρή όπερα) καταπιόστηκε με σοβαρά θέματα, αποκλείοντας κωμικά επεισόδια και χαρακτήρες. Η ανάπτυξη της ιταλικής opera seria ξεκίνησε με το έργο του ποιητή Apostolo Zeno (1668-1750), ο οποίος, εκτός του ότι αφαίρεσε από τα λιμπρέτα του τις περιττές σκηνές, έδωσε έμφαση στο διδακτικό χαρακτήρα της τέχνης: Οι χαρακτήρες έγιναν σύμβολα συγκεκριμένων ανθρώπινων αρετών και αξιών. Το σημαντικότερο ρόλο στη σταθεροποίηση της μορφής της σοβαρής όπερας έπαιξε ο νεότερος του Zeno, Pietro Metastasio (1698-1782), τα λιμπρέτα του οποίου μελοποιήθηκαν εκατοντάδες φορές. Ο Metastasio ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής στη Νάπολη, τη Ρώμη και τη Βενετία. Η επιτυχία αυτή του άνοιξε τις πύλες της Αυλής της Βιέννης, όπου προσλήφθηκε ως αυτοκρατορικός ποιητής το 1729. Τα θέματα του Metastasio βασίζονταν σε μύθους της αρχαίας Ελλάδας και της Ρώμης και στόχο είχαν να προαγάγουν πνευματικά και ηθικά τον ακροατή. Στα λιμπρέτα του βρίσκουμε συνήθως δύο ζεύγη εραστών και υποδεέστερους χαρακτήρες. Σπάνια η λύση του δράματος ήταν τραγική – συνήθως έχουμε την αναγνώριση ενός ηρωικού κατορθώματος ή την ύψιστη αυταπάρνηση ενός από τους κύριους χαρακτήρες.

Μουσική δομή

Τα στοιχεία που αποτελούν τις τρεις πράξεις της όπερας είναι το ρετσιτατίβο (το μέρος όπου μέσω του διαλόγου προάγεται η δράση) και η άρια (όπου μέσω του μονολόγου αποκρυσταλλώνεται ένα συγκεκριμένο συναίσθημα). Μερικές φορές έχουμε ντουέτα ή μεγαλύτερα φωνητικά σύνολα, ενώ ακόμα σπανιότερα απλά χορωδιακά τμήματα. Ωστόσο, στην opera seria το ενδιαφέρον εστιάζεται κυρίως στην άρια. Ορισμένα στερεότυπα στη δομή μιας πράξης είναι τα εξής: Μια άρια εξόδου (άρια με την οποία ο ήρωας φεύγει από τη σκηνή) δεν ακολουθείται από μια άρια εισόδου (άρια την οποία ο ήρωας τραγουδά μετά την εμφάνισή του στη σκηνή). Επίσης, δεν πρέπει να υπάρχουν δύο διαδοχικές άριες ίδιου χαρακτήρα (όσον αφορά στο συναίσθημα, στο ρυθμό κ.λπ.) ή για τον ίδιο τύπο φωνής· όλοι οι βασικοί ήρωες πρέπει να έχουν τουλάχιστον μία άρια σε κάθε πράξη· οι δευτερεύοντες χαρακτήρες πρέπει να έχουν λιγότερες άριες από τους πρωταγωνιστές.

Άρια

Η μορφή άριας που κυριαρχούσε εκείνη την περίοδο ήταν η λεγόμενη da capo aria (άρια με επανάληψη). Η μουσική της βασιζόταν σε ένα ποίημα με δύο strofes, όπου η πρώτη επαναλαμβανόταν μετά τη δεύτερη δημιουργώντας μια τριμερή δομή. Σε σχέση με την αντίστοιχη μπαρόκ μορφή της, η κλασική da capo aria αναπτύχθηκε περισσότερο μέχρι τα μέσα του 18ου αιώνα. Από τότε όμως οι συνθέτες προσπάθησαν να τη συντομεύσουν περιορίζοντας την επανάληψη ή ακόμα και εξαλείφοντας την.

Η αλληλεπίδραση φωνητικής και οργανικής μουσικής δεν θα μπορούσε να αφήσει ανέπαφη την εξέλιξη της άριας: Ενώ προηγουμένως η άρια εξέφραζε ένα και μόνο συναίσθημα, στην κλασική περίοδο οι συνθέτες άρχισαν να εκφράζουν διαδοχικά ποικίλα συναισθήματα. Η μετάβαση από μια αρχική τονική περιοχή σε μια άλλη, που συμβαίνει στο πρώτο τμήμα της φόρμας sonatas, καθιερώθηκε και στο πρώτο μέρος της άριας (το τμήμα που αντιστοιχεί δηλαδή στην πρώτη στροφή του ποιήματος), ενώ στο ανάλογο μέρος της επανάληψης όλο το μουσικό τμήμα παρέμεινε στην ίδια αρχική τονικότητα. Η ορχηστρική εισαγωγή μιας άριας προσομοίαζε στην ορχηστρική εισαγωγή ενός κοντσέρτου, με την έννοια ότι τα δύο βασικά μουσικά θέματα –αυτά που αντιστοιχούν στις δύο διαφορετικές τονικότητες– προετοιμάζονται στην ίδια τονικότητα.

Ο διασημότερος συνθέτης opera seria στην Ευρώπη κατά τα τέλη του 18ου αιώνα ήταν ο Johann Adolph Hasse (1699-1783). Κατά το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του εργάστηκε ως διευθυντής της όπερας στην Αυλή του εκλέκτορα της Σαξονίας στη Δρέσδη. Οι περισσότερες από τις ογδόντα του όπερες βασίζονται σε λιμπρέτα του Metastasio.

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ -ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ